

Přednáška č. 8
Politické ideologie

1. 12. 2013

Co je ideologie?

- **D. de Tracy** (konec 18. stol.) – „všeobecná ***věda o idejích***“ (*určena pro systematickou analýzu myšlenek*)

<http://www.youtube.com/watch?v=F4WAXQJyxCo>

Co je ideologie?

- 1. Marxistické pojetí: ideologie = myšlení odtržené od reality; *falešné vědomí* (pomáhající udržet vykořisťovatelský systém)- za komunismu už nebude potřeba.
Marxismus/socialismus paradoxně jedna z nejpropracovanějších ideologií.
- 2. Neutrální pojetí: ideologie = systematická politická doktrína předkládající komplexní teorii člověka a společnosti.

Formování názorů

Co ovlivňuje naše názory na otázky...

financování školství

fiskální politika

protidrogové politiky

sňatek homosexuálů

diskriminace

....

Definice ideologie

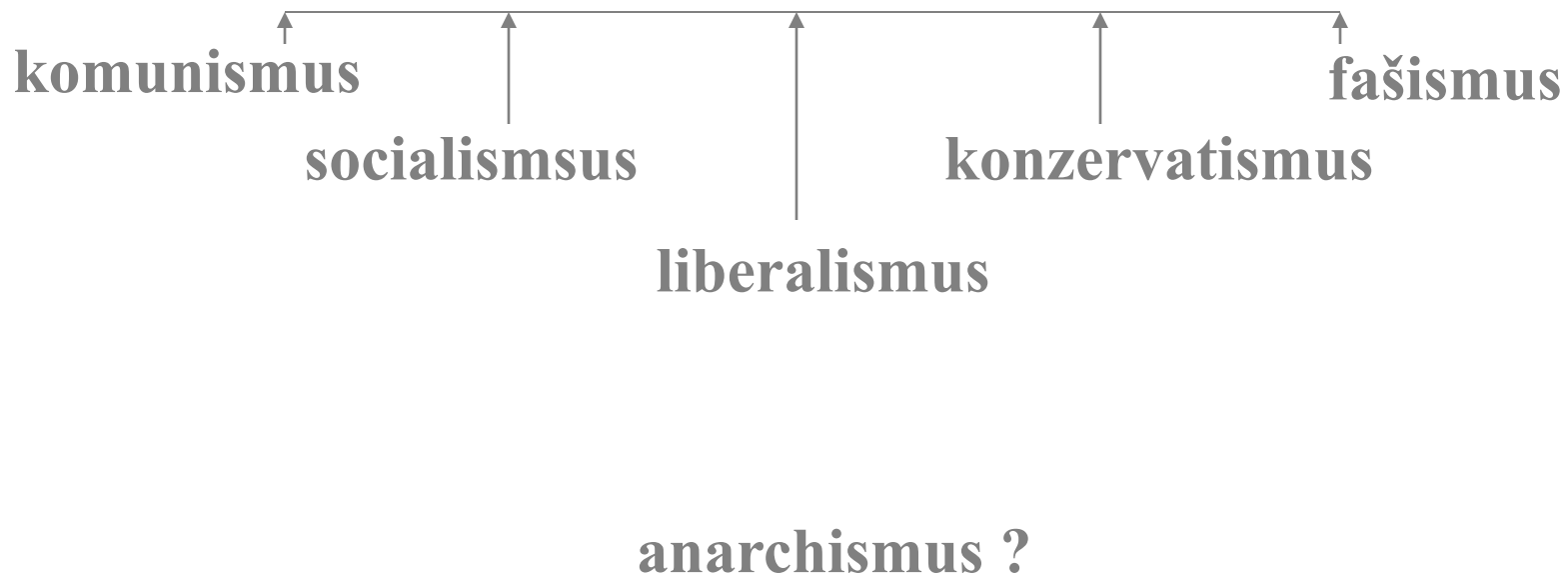
- „Soubor idejí, kterými člověk postuluje, vysvětluje a zdůvodňuje cíle a prostředky organizovaných sociálních akcí, bez ohledu na to, zda se tyto snaží zachovat, změnit, svrhnout, či přebudovat daný společenský řád.“

Martin Seliger

- Které jsou hlavní západní politické ideologie?
- Jakými tématy, principy se hlavní ideologie vyznačují? Jejich rozdílné a společné prvky
- Jaké konkurující si hodnoty každá z ideologií zdůrazňuje?

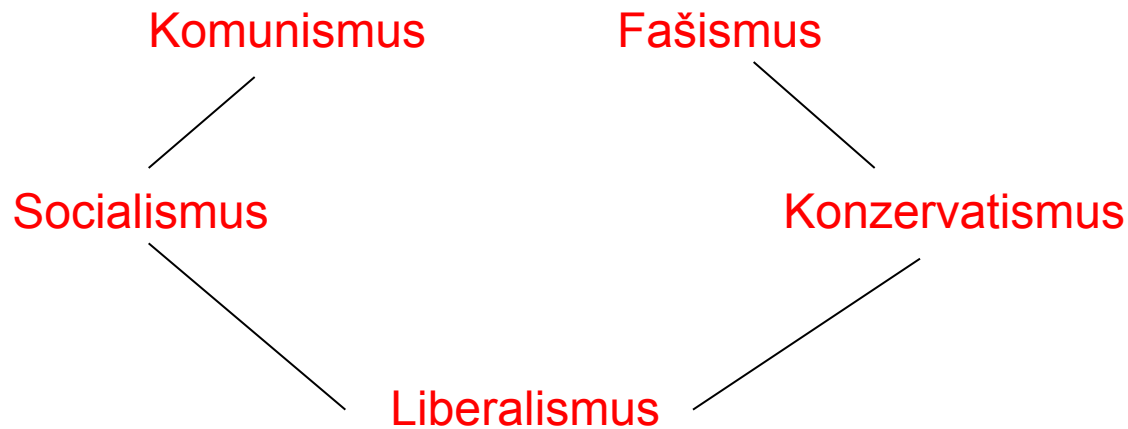
Běžné zařazení polit. idejí

1. Osa pravice-levice

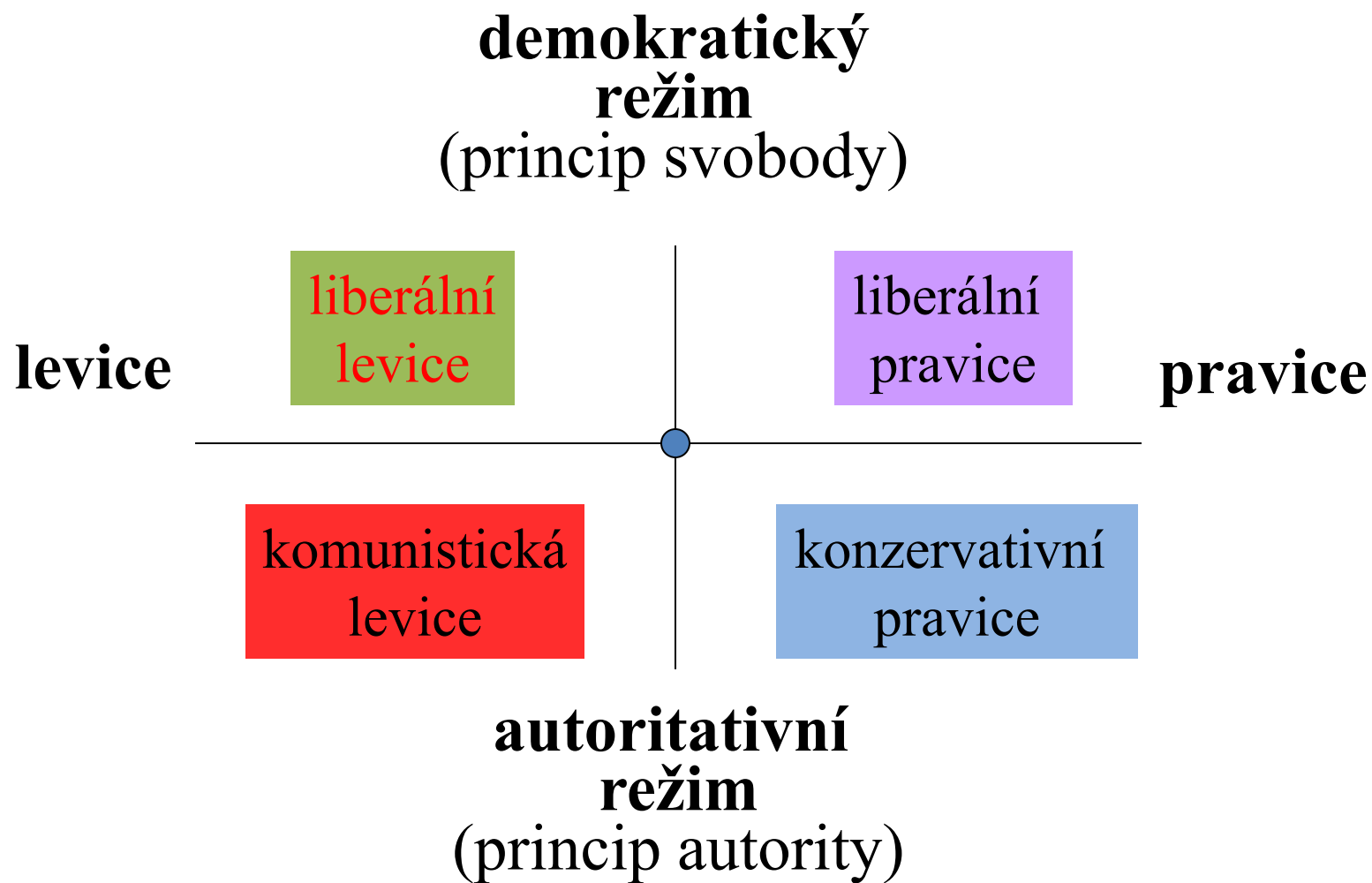

Řazení ideologií

2. „*Podkova*“: podle sblížování nedemokratických doktrín

3. Dvourozměrné schéma ideologií

Liberalismus

- Zakladatel J. **Locke** (17. st.) – **přirozená práva; dělba moci**
- A. **Smith** – **volný obchod**, neviditelná ruka trhu
- skotské osvícenství
- J.S. **Mill** – přechod mezi **klasickým a moderním** liberalismem
 - idea **plnohodnotného rozvoje** jednotlivce
- Představitelé současného politického liberalismu: **J. Rawls, R. Dworkin, R. Nozick** ad.

Principy: individualismus, svoboda, rozum, tolerance, konsenzus, konstitucionalismus, sekularizace politiky

Liberalismus - štěpení

- Klasický x moderní liberalismus

M.L.: Ovlivnění **romantismem**, reakce na vzestup **socialistických** myšlenek

- *Negativní* x *pozitivní* svoboda
- Napětí *rovnost* x *svoboda* (rovnostářský lib. vs. libertarianismus)

Neoliberalismus 20. st. (tedy ekonomický liberalismus) je především obhajobou tržních principů oproti praxi socialistických společností - nejznámější představitelé: Friedrich A. **Hayek**, Milton **Friedman**

- Otázka *univerzálních hodnot* (lidská práva)

Konzervatismus

Reakce na průmyslovou revoluci a demokratickou revoluci

- Zakladatelem konzervatismu je Edmund BURKE (18. st.). Další představitelé klasického konzervatismu: M. Oakeshott, R. Scruton aj.
- Představitelé neokonzervatismu: Daniel Bell, Seymour M. Lipset, Samuel Huntington aj.

Principy: Tradice a historie, pragmatismus, nedokonalost člověka, meze racionality, organicismus, hierarchie, autorita, majetek.

Konzervatismus

- *Autoritativní* k. – podpora fašismu a nacismu
- *Paternalistický* k. – posun blíže k levici; pragmatické úvahy – „střední cesta“
- **Nová pravice** – *neoliberalismus* a *neokonzervatismus*; reakce na 60./70. léta, ekonomickou krizi a úpadek tradičních hodnot, obavy z hodnot nové levice
- M. Thatcher, R. Reagan
- Rozdíl mezi **americkým** a **kontinentálním** konzervatismem (!).

Socialismus

- Vzniká jako reakce na průmyslovou revoluci.
- Počátky představuje utopický socialismus vznikající na přelomu 18. a 19. st. (Saint-Simon, Ch. Fourier, R. Owen aj) .
- Hlavní představitelé: Karl Marx, Friedrich Engels.
- Pod hlavičku socialismu v politické vědě zařazujeme nesmírně široké rozpětí politických směrů.

Principy: kolektivismus/pospolitost, spolupráce, společenské třídy, rovnost, společné vlastnictví, odcizení, vykořisťování, historický materialismus, revoluce (komunismus)

Socialismus - štěpení

- **Revoluční x evoluční (reformistický)**

(1) **Revoluční/Komunismus**: teoreticky rozpracoval V.I. Lenin

- *Avantgardní strana* => mobilizace dělnictva, internacionalismus

Stalinismus – model ortodoxního komunismu (v praxi totalitní režim)

Západní marxismus – vzdání se myšlenky násilné revoluce

Socialismus - štěpení

- Revoluční x evoluční (reformistický)

(2) Evoluční/Sociální demokracie:

humanistická tradice; *morální kritika*

kapitalismu; sblížení s moderním liberalismem

- doktrína **keynesianismu**, vzestup státu
blahobytu (**welfare state**)

- Labour Party, FRA Socialistická strana

- **Třetí cesta** (A. Giddens) – reakce na
globalizaci, ekologické otázky, pád socialismu
v praxi, krizi welfare state

Charakteristiky politické linie Třetí cesty

- nová politika (jdoucí přímo k lidem- renovace demokracie)
- nové vztahy (spojující stát s trhy a obč. společností)
- příspěvkovou politiku (sociální investice, především do školství a infrastruktury)
- reformu zaopatřovacího státu (nalezení nové rovnováhy, modernizace veřejných služeb)
- nový vztah k životnímu prostředí
- angažovanost ve světě

Přeloženo z *Foreign Affairs*, roč. 78, č.5.

Převzato z Cabada, Kubát, 2002

Jak měřit polit. orientaci na levo-pravé ose?

a) Metoda přímého měření (či přímé deklarace)

Jde o sebeumístění respondenta na 5-ti, 7 či 9 bodové škále:

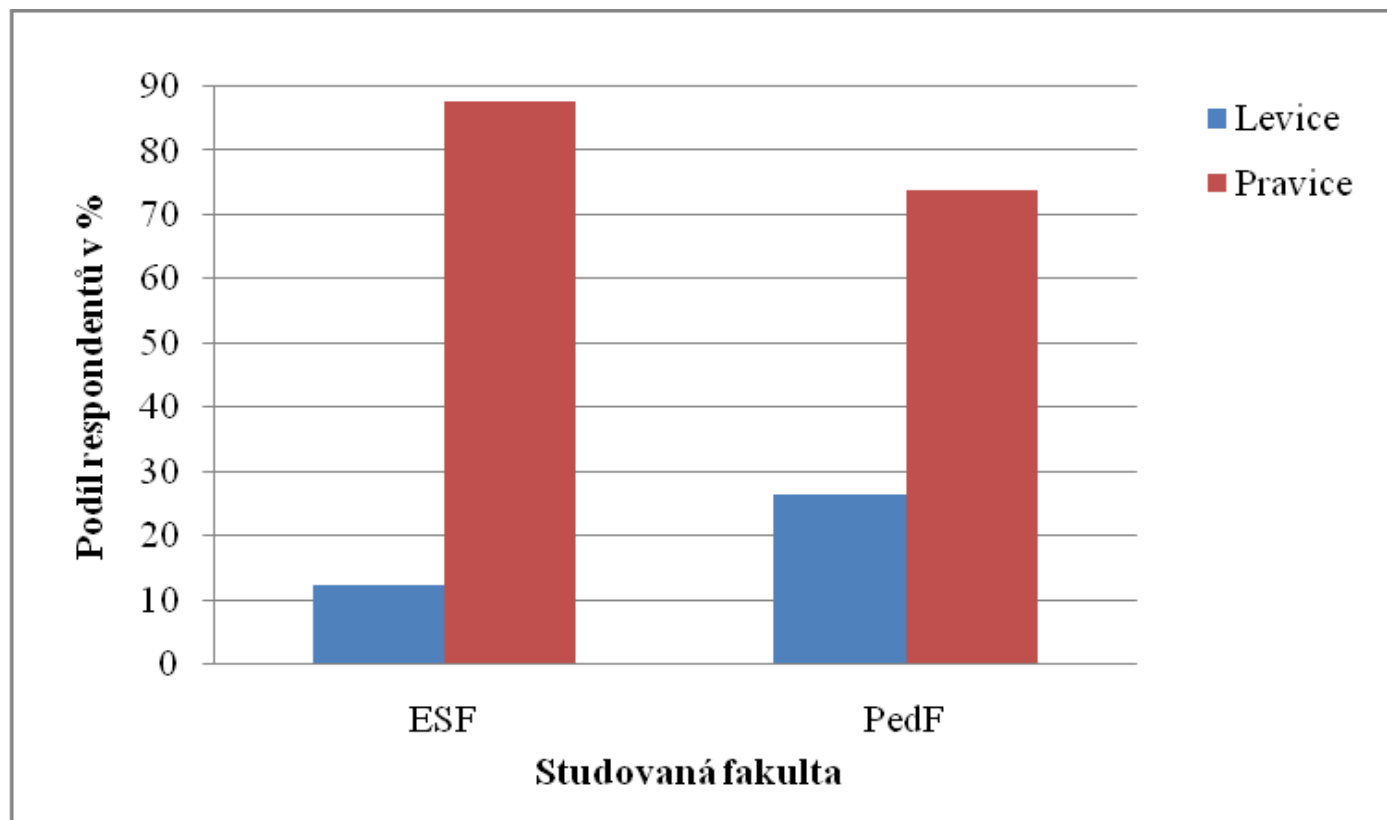
b) Metoda nepřímého měření relevantních hodnot a postojů

Jde o spolehlivější metodu, jelikož snižuje riziko osobní interpretace pojmů levice, pravice.

(*Viz mezinárodně používané baterie výroků*)

Sebezárzení na ose levice- pravice

(dotazníkové šetření 2012, N=200)

Pramen: Hrbáčková, J., 2013, diplomová práce

V jakých tématech se liší levicové vs. pravicové postoje?

a) **Socioekonomická témata** – míra zásahů státu do sociálně-ekonomických procesů, princip spravedlnosti, rozsah státního a soukromého vlastnictví.

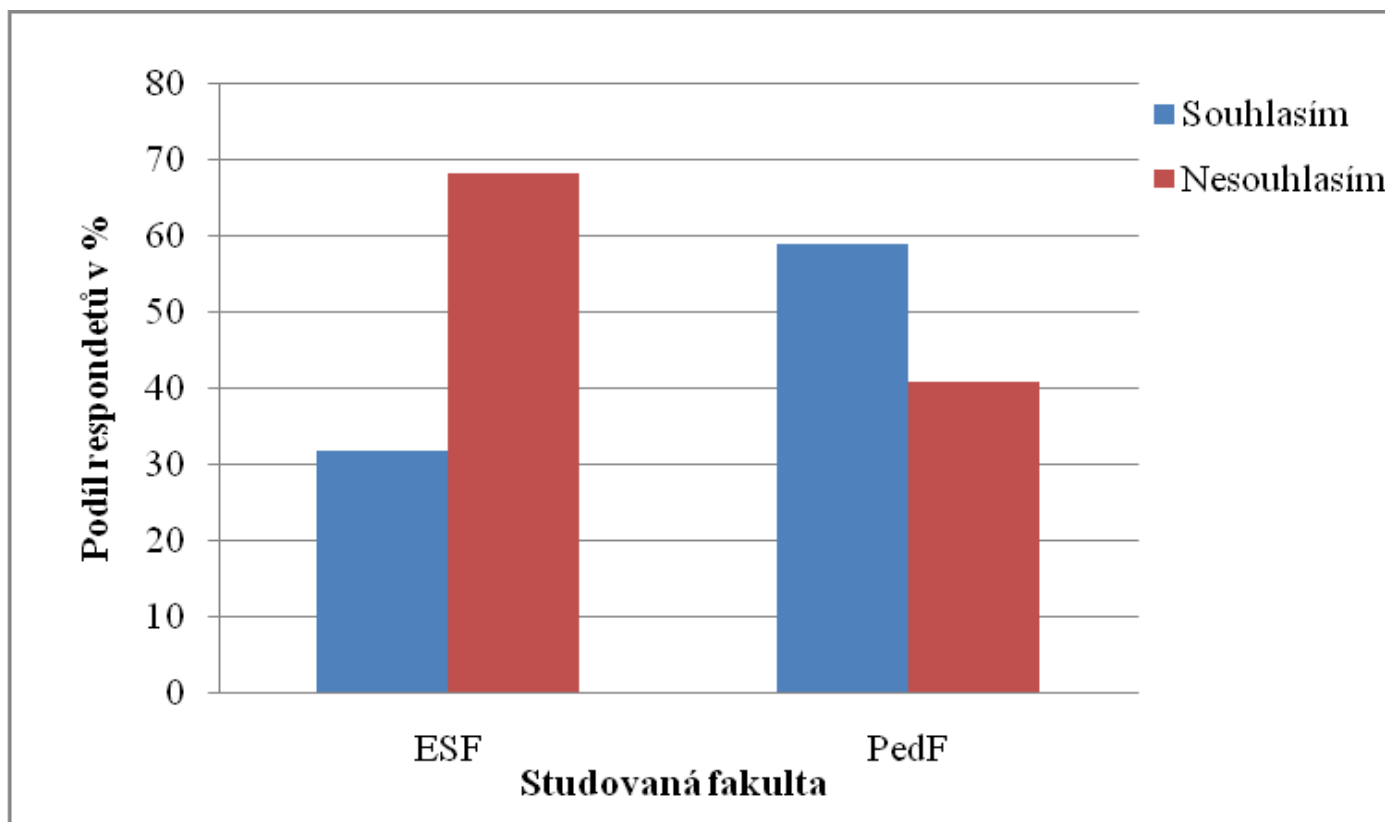
Konkrétněji: daně, míra přerozdělování, zdravotní pojištění, minimální mzda, rozsah sociálního zabezpečení, role vlády, vztah státu a podnikatelů/živnostníků ad.

b) **Morálně-hodnotová témata** – legalizace homosexuálních sňatků, drog, politika rovných práv, cenzura ad.

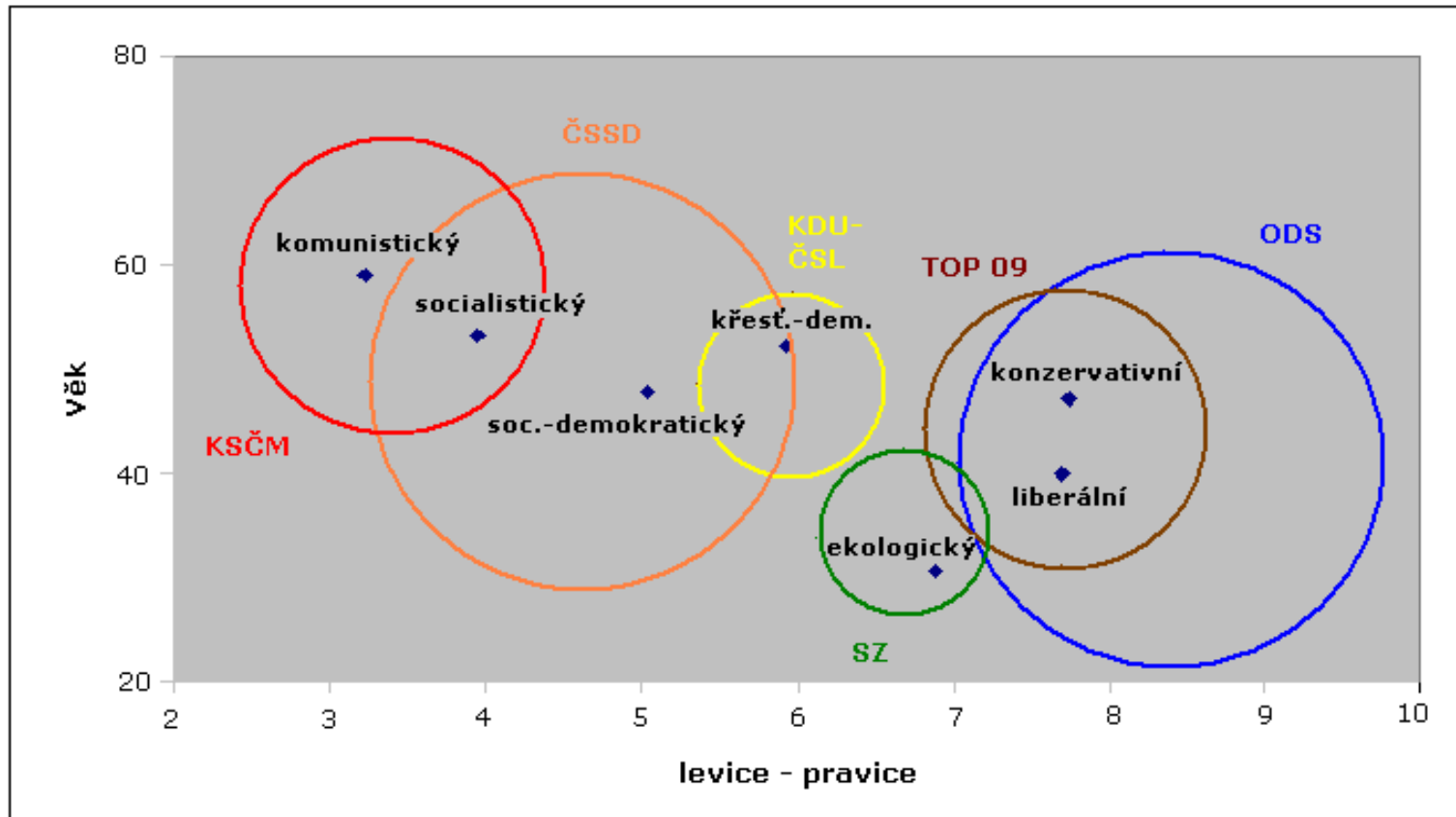
c) Důvěra/nedůvěra k mezinárodním institucím?

„To, co společnost vyprodukuje, musí být rozděleno tak, aby nevznikly příliš velké rozdíly mezi bohatými a chudými“

(dotazníkové šetření 2012, N=222)

Politické preference dle věku a sebezařazení (výzkum CVVM z podzimu 2009)

Hlavní ideologické směry

„Velká trojka“:

- Liberalismus
- Konzervatismus
- Socialismus

Ostatní:

- Anarchismus
- Feminismus
- Nacionalismus
- Environmentalismus
- Fašismus a nacismus
- (Náboženský fundamentalismus)
- (Multikulturalismus)

Anarchismus

- Víra ve spontánní **samoorganizaci** společnosti
- Odpor vůči donucovací autoritě (státu) kvůli narušení **individuální autonomie**
- Nikdy se nepodařilo získat moc

Principy: negace authority, dobrá přirozenost lidí
a schopnost používat rozum, decentralizace,
samospráva

Feminismus

- **1. vlna** – kampaň za **volební právo** žen (18.-20. století); jazyk přirozených práv (**Locke**)

M. **Wollstonecraft**, H. **Taylor**, J.S. **Mill**

- **2. vlna** – od 60. let 20. století; širší a komplexnější analýzy společnosti (odmítnutí „titulu“ PhT. – putting husband through)
 - *Politika privátního*
 - *Patriarchát - sexismus*
 - *Pohlaví a rod (gender) => stereotypizace rolí*

B. **Friedan**, S. de **Beauvoir**, G. **Greer**, J. **Mitchell**, S. **Brownmiller**

Environmentalismus

- Pojem zavedl biolog E. Haeckel (1858)
- Od 50./60. let 20. století
- R. Carson – *Silent Spring* (1962)
- P. R. Ehrlich – *Population Bomb* (1968)
- Zpráva Římského klubu – *The Limits to Growth* (1972)

- Příroda není pouze ekonomický zdroj; hledání nové rovnováhy.

Environmentalismus – teoretické a politické pozice

- Teoretické pozice:

- (1) *Kritika vypjatého antropocentrismu* – ochrana přírody má stále význam zejména z hlediska člověka
- (2) *Morální extenzionismus* – organismy schopné trpět resp. vnímat: P. Singer a **utilitární kalkul**
- (3) *Zdráhavý holismus* – vylučuje neživou přírodu
- (4) *Holistický ekocentrismus* /hlubinná ekologie: J. Lovelock a „**hypotéza Gaia**“; A. Naess

- Politické pozice:

od **eko-kapitalismu** přes **reformistický** environmentalismus a **eko-socialismus** po **anarchoenvironmentalismus**

Doporučená literatura:

- Heywood, A.: *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- Prorok, Lupták: *Politické ideologie a teorie v dějinách*. Skripta VŠE v Praze, 1998.